Myndigheten
för civilt försvar

Vägledning

Funktionsnedsättningar som perspektiv i räddningstjänstens arbete

En förutsättning för ett effektivt förebyggande och skadebegränsande arbete

Funktionsnedsättningar som perspektiv i räddningstjänstens arbete

Myndigheten för civilt försvar
651 81 Karlstad

Sektion: Sektionen för brand och räddning

Produktion: Advant

Publikationsnummer: MCF0029 – november 2026
ISBN-nummer: 978-91-7927-701-7

Förord

Enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) ska människors liv och hälsa samt egendom och miljö beredas ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Eftersom räddningstjänstens verksamhet ska bidra till att förebygga olyckor och begränsa skador kan olika risker och förutsättningar behöva uppmärksammas och beaktas. Detta gäller även sådant som kan påverka vilka möjligheter personer med funktionsnedsättningar har att förebygga, upptäcka och hantera olyckor.

Personer med funktionsnedsättning är ingen homogen grupp. Olika individer möter olika hinder och behov. Många hinder uppstår i mötet mellan individen och omgivningen och kan minskas genom tillgänglighet, inkludering och universell utformning. För att bidra till LSO:s mål om ett tillfredsställande och likvärdigt skydd kan dessa olika behov behöva uppmärksammas och beaktas i såväl det brand- och olycksförebyggande som det skadebegränsande arbetet.

Frågorna rör inte bara säkerhet. De handlar också om möjligheten att leva och verka i samhället på lika villkor. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning betonar rätten till liv och säkerhet, tillgänglighet, jämlikhet och full delaktighet i samhällslivet. För räddningstjänster och andra aktörer inom området skydd mot olyckor innebär det ett ansvar att utforma verksamheten så att alla människor kan ta del av samhällets skydd på så lika villkor som möjligt.

Ett sådant arbete kräver dialog och samverkan. De människor som själva berörs har erfarenheter och kunskap som kan vara viktiga för att identifiera hinder och utveckla fungerande lösningar. Genom att skapa former för delaktighet tillsammans med personer med egen erfarenhet och funktionsrättsorganisationer kan räddningstjänster utveckla mer träffsäkra, inkluderande och hållbara arbetssätt. Att från början beakta tillgänglighet och universell utformning leder dessutom ofta till lösningar som fungerar bättre för fler. Det kan även vara mer kostnadseffektivt än att anpassa lösningar i ett senare skede.

Vägledningen syftar till att stödja räddningstjänstens arbete med att omsätta arbetet med tillgänglighet, inkludering och kunskap om olika behov i praktiken som ett stöd för att bidra till att människor får det skydd de behöver.

Karlstad, 2026-11-20

Patrik Perbeck
Ställföreträdande avdelningschef, Avdelningen för räddningstjänst

Sammanfattning

Denna vägledning riktar sig till räddningstjänsten och andra kommunala verksamheter som arbetar med brand- och olycksförebyggande samt skadebegränsande arbete. Syftet är att stödja arbetet med att bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor med särskilt fokus på personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning är ingen homogen grupp. Personer med funktionsnedsättning har olika erfarenheter, livssituationer och förmågor. Vilka behov som uppstår beror ofta på situationen och på hur väl omgivningen fungerar för den enskilde. Många hinder uppstår när information, miljöer eller arbetssätt inte är utformade för människors olika sätt att ta del av information, uppfatta risker eller agera vid en olycka. För att stärka förutsättningarna för ett tillfredsställande och likvärdigt skydd kan räddningstjänsten behöva beakta människors olika förutsättningar i såväl det förebyggande arbetet som vid skadebegränsande insatser.

Vägledningen beskriver hur räddningstjänsten kan arbeta med kunskapshöjning, universell utformning, tillgänglig information, kommunikation, tillsyn, rådgivning, samverkan och skadebegränsande insatser för att stärka inkluderingen av personer med funktionsnedsättning. Den innehåller även exempel från kommuner och räddningstjänster samt hänvisningar till ytterligare stöd och vägledning.

Ett genomgående budskap är att tillfredsställande och likvärdigt skydd inte innebär att alla människor behöver samma lösningar. I stället handlar det om att människor ska ges rimliga förutsättningar att ta del av samhällets skydd mot olyckor utifrån sina olika behov och förutsättningar. Universell utformning bör vara utgångspunkten, men individuella anpassningar kan ibland behövas.

Följande punkter kan bidra till att identifiera och minska hinder som kan påverka möjligheter att förebygga, uppmärksamma och hantera olyckor för personer med funktionsnedsättning:

- Utgå från människors olika förutsättningar och behov.
- Arbeta med universell utformning som grundprincip.
- Involvera personer med funktionsnedsättning i planering, dialog och utvecklingsarbete.
- Samverka med andra aktörer för att identifiera behov och skapa fungerande lösningar.
- Använd flera verktyg tillsammans, såsom tillsyn, rådgivning, information, samverkan och individanpassade åtgärder.

Innehåll

Sammanfattning 4

1. Inledning 7

1.1 Målgrupp 7

1.2 Syfte och mål 7

1.3 Avgränsning 8

2. Bakgrund 9

3. Utgångspunkter för vägledningen 10

3.1 Tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor 10

3.2 Begrepp 11

3.3 Många människor lever med en funktionsnedsättning 12

3.4 Universell utformning 13

3.5 Betydelse för räddningstjänstens verksamhet 14

3.6 Kunskapshöjning 15

4. Regelverk och rekommendationer 16

4.1 Lagen om skydd mot olyckor och närliggande regelverk 16

4.2 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 16

4.3 Diskrimineringslagen 17

5. Kris, höjd beredskap och krig 18

6. Att identifiera och möta olika behov 20

6.1 Kunskap om förutsättningar och behov 20

7. Tillgänglig information och kommunikation 22

7.1 Anpassad kommunikation 23

7.2 Olika sätt att nå effekt med information 27

7.3 Att förmedla information 29

7.4 Särskilt om kommunicering avseende stärkt brandskydd 32

7.5 Särskilt om kommunicering vid tillsyn 32

7.6 Särskilt om kommunicering för stöd vid skadebegränsande insats 33

8. Tillsyn och råd enligt LSO **34**
8.1 Tillsynens ramar enligt LSO 34
8.1.1 Olika typer av boenden 35
8.1.2 Individens förmåga 38
8.2 Likvärdigt respektive skäligt skydd 40
8.2.1 Tillsyn respektive rådgivning 41
8.2.2 Andra kommunala processers betydelse för brandskyddet 42

9. Skadebegränsande insatser **43**
9.1 Bemötande 44

10. Det breddade uppdraget **46**

11. Referenser **47**

1. Inledning

Människor har olika förutsättningar att förebygga, hantera och skydda sig mot olyckor. Denna vägledning syftar till att stödja räddningstjänster och andra aktörer i arbetet med att beakta dessa skillnader och stärka förutsättningarna för den enskilde.

Vägledningen bygger på en kunskapsöversikt som sammanfattar forskning och etablerad kunskap inom området. Den har tagits fram i dialog med räddningstjänster, myndigheter, intresseorganisationer och andra berörda aktörer. Syftet har varit att ta tillvara erfarenheter, perspektiv och kunskap från berörda aktörer, inklusive personer med funktionsnedsättning och organisationer som företräder dem.

1.1 Målgrupp

Vägledningen vänder sig till dig som arbetar med brand- och olycksförebyggande samt skadebegränsande arbete inom räddningstjänsten eller någon annan del av kommunen, exempelvis sotningsverksamheten om den hanteras av en annan nämnd än den som ansvarar för räddningstjänsten.

I vägledningen används fortsättningsvis begreppet räddningstjänsten för hela målgruppen.

1.2 Syfte och mål

Vägledningens syfte är att stödja räddningstjänstens arbete med att bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor med särskilt fokus på personer med funktionsnedsättning. Vägledningen ska öka kunskapen om hur inkludering, tillgänglighet, universell utformning och samverkan kan integreras i det brand- och olycksförebyggande samt skadebegränsande arbetet.

Målet med vägledningen är att räddningstjänsten ska ha bättre förutsättningar att identifiera, beakta och möta olika behov i verksamheten så att kunskap och erfarenheter från personer med funktionsnedsättning inkluderas i hela spektrumet av det brand- och olycksförebyggande samt skadebegränsande arbetet. Därigenom stärks förutsättningarna för att människor ska få det skydd de behöver.

1.3 Avgränsning

Vägledningen gör inte anspråk på att vara heltäckande utan syftar till att belysa områdets bredd och olika delar där det kan finnas utrymme för utveckling. Den ska ses som en utgångspunkt och stöd för fortsatt arbete där arbetssätt, exempel och metoder behöver utvecklas över tid.

Den här vägledningen specificerar inte heller krav på brandskyddsnivå för personer med funktionsnedsättning i olika typer av boenden och miljöer. Vägledningen ger heller inget stöd i bedömning av skäligt brandskydd enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) för olika verksamheter. Vägledningen lyfter dock några perspektiv som kan bidra till förståelsen för hur olika verktyg kan användas för att identifiera och hantera risker samt beakta olika förutsättningar i arbetet med att bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Vägledningen omfattar även tekniska, organisatoriska och kommunikativa aspekter kring begreppet tillfredsställande och likvärdigt skydd. Vägledningen belyser dessa delar i olika spår, från tillsyn och annat förebyggande arbete till skadebegränsande insatser och kommunikation. De förebyggande åtgärder som syftar till att stärka brandskyddet för särskilt riskutsatta individer ska i sammanhanget ses som ett extra skydd utöver det som lagen kräver. Sådana förstärkta brandskyddsåtgärder utgör i regel inte krav enligt LSO. Men förstärkta brandskyddsåtgärder kan vara en viktig del i arbetet med att minska identifierade risker hos särskilt riskutsatta personer. För mer stöd om stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta hänvisar vi till Myndigheten för civilt försvars, dåvarande Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB), vägledning Brandsäker bostad för alla[1].

Vägledningen ska inte förstås som att LSO ger enskilda individer rätt till ett visst skydd eller att lagen ställer krav på att en viss skyddsnivå ska uppnås för varje individ. Begreppen tillfredsställande och likvärdigt skydd används i enlighet med lagens mål och beskriver den skyddsnivå som samhället sammantaget ska sträva efter att uppnå.

Not 1. (MSB, 2020, december).

2. Bakgrund

Denna vägledning bygger vidare på kunskapsöversikten **Likvärdigt skydd mot olyckor för personer med funktionsnedsättning** (MSB, 2020), som sammanställde forskning, erfarenheter och goda exempel om hur samhällets aktörer kan stärka skyddet för personer med funktionsnedsättning vid olyckor och kriser. Kunskapsöversikten riktade sig till en bred målgrupp och behandlade såväl förebyggande arbete som hantering av och återhämtning efter kriser. En av rapportens viktigaste slutsatser var att det förebyggande och planerande arbetet är av central betydelse för att identifiera och hantera sådana hinder och sårbarheter som annars riskerar att leda till att vissa gruppers behov förbises. Dessutom visade översikten att personer med funktionsnedsättning fortfarande drabbas hårdare av olyckor och kriser än befolkningen i övrigt, bland annat eftersom deras behov inte alltid beaktas i tillräcklig utsträckning i samhällets riskhantering och beredskapsarbete.

Kunskapsöversikten lyfte fram att personer med funktionsnedsättning i större utsträckning behöver involveras i hela kedjan av risk- och krishanteringsarbetet, från planering och förebyggande arbete till skadebegränsande insatser och återhämtning. Vidare konstaterades att kunskapen om dessa frågor ofta är begränsad inom organisationer och att det finns ett behov av mer systematiskt stöd för att omsätta befintlig kunskap i praktiken.

Mot denna bakgrund har myndigheten bedömt att det finns behov av en mer verksamhetsnära vägledning som särskilt riktar sig till räddningstjänsten. Syftet är att stödja räddningstjänstens arbete med att inkludera personer med funktionsnedsättning i det brand- och olycksförebyggande samt skadebegränsande arbetet. Vägledningen fokuserar därför på de frågor som är relevanta för räddningstjänstens ansvar och uppdrag, och ger stöd för hur hänsyn till personers olika förutsättningar och behov kan integreras i verksamheten.

3. Utgångspunkter för vägledningen

3.1 Tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor

LSO anger som nationellt mål att människors liv och hälsa samt egendom och miljö ska beredas ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Trots detta visar forskning och erfarenheter på att personer med funktionsnedsättning ofta löper högre risk att drabbas av negativa konsekvenser vid olyckor än befolkningen i övrigt[2].

Begreppet tillfredsställande och likvärdigt skydd används i denna vägledning med utgångspunkt i 1 kap. 1 § LSO. Bestämmelsen innebär inte att varje individ har rätt till exakt samma skydd eller samma lösningar. Inte heller innebär den att skyddet ska vara identiskt över hela landet. LSO är inte en rättighetslag för enskilda individer. Bestämmelsen anger i stället ett nationellt mål för kommunernas arbete med skydd mot olyckor. För att kunna bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd kan kommuner och räddningstjänster behöva identifiera risker och förutsättningar hos olika grupper i befolkningen. Om vissa grupper löper högre risk att omkomma eller skadas vid brand eller andra olyckor behöver dessa risker uppmärksammas inom ramen för det förebyggande och skadebegränsande arbetet.

NOTERA! Tillfredsställande och likvärdigt skydd innebär inte att alla människor får exakt samma lösningar eller skyddsåtgärder. Skyddet behöver i stället utformas med hänsyn till risker, lokala förhållanden och människors olika förutsättningar så att det sammantaget bidrar till lagens mål.

Not 2. (Bagwell et al., 2016); (Smith & Notaro, 2009); (Wolf-Fordham, 2015).

Varför behandlar denna vägledning funktionsnedsättning?

Personer med vissa funktionsnedsättningar kan i vissa situationer löpa högre risk att omkomma eller skadas vid bränder och andra olyckor. Eftersom räddningstjänstens verksamhet enligt LSO ska bedrivas effektivt och bidra till att minska olyckor och allvarliga skador behöver sådana risker uppmärksammas och beaktas. Vägledningens utgångspunkt är därför inte att olika grupper har rätt till olika skyddsnivåer, utan att kunskap om olika förutsättningar behövs för att verksamheten ska kunna bidra till lagens mål om ett tillfredsställande och likvärdigt skydd.

3.2 Begrepp

I denna vägledning används begreppet **personer med funktionsnedsättning**. Begreppet betonar att funktionsnedsättningen är en av flera egenskaper hos individen och inte definierar personen som helhet. Formuleringen används för att sätta personen före funktionsnedsättningen och undvika att en enskild egenskap blir det som definierar individen. Med **funktionsnedsättning** avses enligt Socialstyrelsens definition att det handlar om en nedsättning av fysisk, psykisk, kognitiv eller intellektuell funktionsförmåga[3]. Funktionsnedsättningar kan förändras över tid och förekommer i alla åldersgrupper. Personer med funktionsnedsättning utgör ingen enhetlig grupp.

En funktionsnedsättning kan vara fysisk, som begränsad förmåga att röra sig fritt. Det kan också vara en syn-, hörsel- eller kognitiv nedsättning som till exempel påverkar förmågan att ta till sig information, kunna göra vissa saker eller använda vissa tjänster. Vissa kognitiva nedsättningar kan innebära en begränsad förmåga att komma ihåg information eller förstå vad informationen innebär. Hit hör exempelvis många personer med neuropsykiatriska diagnoser, som innebär olika tillstånd som påverkar hur hjärnan fungerar när det gäller till exempel uppmärksamhet, impulskontroll, språk och socialt samspel. Förutsättningarna varierar kraftigt mellan individer. Vissa kan behöva stöd för att ta del av information eller orientera sig i en situation medan andra kan behöva stöd vid förflyttning eller kommunikation. Funktionsnedsättningar kan förändras över tid, men tenderar generellt att försämras med ökad ålder.[4] Funktionsnedsättningar kan även vara en del av åldrandet, till exempel nedsatt rörlighet och nedsatt hörsel.

Not 3. (Socialstyrelsens kunskapsstöd, 2025).

Not 4. Myndigheten för delaktighet, Äldres delaktighet i samhället https://www.mfd.se/utgangspunkter/tillganglighet/aldres-delaktighet/aldres-delaktighet-i-samhallet/ hämtad 2026-06-16.

NOTERA! Behov och förutsättningar behöver analyseras utifrån den aktuella situationen och inte utifrån generella antaganden om en viss grupp.

En funktionsnedsättning innebär inte alltid en begränsning i sig. Begreppet **funktionshinder** används för att beskriva de begränsningar som kan uppstå i mötet mellan en person med funktionsnedsättning och en omgivning som inte är tillräckligt tillgänglig.[5] Hindren kan exempelvis vara fysiska, kommunikativa eller organisatoriska. Det är inte personen som är funktionshindrad, det är omgivningen som skapar ett funktionshinder.

3.3 Många människor lever med en funktionsnedsättning

Enligt Socialstyrelsens definition av funktionsnedsättning som inkluderar både medfödda och förvärvade skador är gruppen mycket heterogen, det vill säga olikartad, och omfattar 10–20 procent av befolkningen.[6] Däremot inkluderar inte Socialstyrelsens definition personer med tillfälliga funktionsnedsättningar, till exempel personer med övergående skador eller gravida. Personer med funktionsnedsättningar utgör upp till en femtedel av befolkningen i de flesta länder.[7]

En studie[8] visar att användandet av begreppet **personer med funktionsnedsättning** skapar en bild av att det är en homogen grupp, när det i själva verket är en grupp som sällan har mer gemensamt än att de utesluts från samhällets tjänster. De flesta personer med funktionsnedsättning bor i ordinära bostäder och många lever självständigt utan stödinsatser från samhället. Men det innebär inte att behov saknas. En funktionsnedsättning kan fortfarande medföra en ökad sårbarhet vid brand och andra olyckor, vilket behöver beaktas i bland annat det förebyggande arbetet. Det är enbart en liten del av alla personer med funktionsnedsättning i Sverige som bor i en särskild boendeform tillhandahållen av kommunen genom någon form av behovsprövning. Det finns med andra ord fler personer med funktionsnedsättningar som bor i egen bostad som behöver beaktas i det brand- och olycksförebyggande samt skadeavhjälpande arbetet än de som bor i till exempel olika boenden för vård- eller omsorg.

Not 5. Socialstyrelsens termbank https://termbank.socialstyrelsen.se/ hämtad 2025-06-24.

Not 6. Muntlig information från Socialstyrelsen oktober 2025.

Not 7. (Stough & Kelman, 2018).

Not 8. (Kailes & Enders, 2007).

3.4 Universell utformning

Universell utformning definierades i FN:s Konvention för personer med funktionsnedsättningar, 2008, som: “Sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller special utformning.”

Om miljöer, tjänster och övningar utformas utifrån ett alltför snävt antagande om människors behov och förutsättningar finns en risk att vissa hinder förbises och att åtgärderna inte fungerar för alla som berörs. Det kan till exempel gälla barn, äldre, personer med funktionsnedsättning och andra som inte passar in i den ofta ganska snäva bilden av vad som anses vara ”normalt”.

Det är därför mer användbart att utgå från variation än från ett antagande om vad som är normalt. När tillgänglighet och användbarhet byggs in från början kan fler använda samma lösningar på lika villkor. Då minskar också behovet av särskilda anpassningar.

> Universell utformning innebär att miljöer, tjänster, information och arbetssätt utformas för att fungera för så många människor som möjligt redan från början, utan behov av särskilda anpassningar.[9]

Mer information om vad universell utformning är finns på MFD:s webbplats om utgångspunkter för funktionshinderpolitiken, universell utformning[10].

För räddningstjänsten innebär detta att tillgänglighet och inkludering behöver beaktas i såväl det förebyggande arbetet som vid skadebegränsande insatser. Det kan exempelvis handla om att:

- utforma information som kan tillgodogöras genom text, bild och ljud
- använda tydlig skyltning och visuella markeringar
- kombinera muntlig information med praktiska moment i utbildningar och övningar
- planera verksamhet och insatser utifrån att människor har olika förutsättningar att uppfatta information, fatta beslut och agera i en nödsituation
- inkludera scenarier i övningar som beaktar olika typer av funktionsnedsättningar och stödbehov.

Not 9. https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/oversiktsplan/allmanna-intressen/livsmiljo/tillganglighet/begrepp/ hämtad 2026-09-21.

Not 10. https://www.mfd.se/utgangspunkter/funktionshinderspolitiken/arbeta-med-funktionshinderspolitiken/universell-utformning/ hämtad 2026-09-21.

I funktionshinderspolitiken[11] finns nationella mål om jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. För att öka möjligheterna att nå dessa mål behöver arbetet i högre grad utgå från universella lösningar och utformningar som så långt som möjligt fungerar för alla, snarare än särskilda lösningar för olika grupper. Genom att tillämpa principen om universell utformning kan räddningstjänsten stärka förutsättningarna för ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor för hela befolkningen. Universell utformning är en viktig utgångspunkt, men i vissa situationer kan även individuella anpassningar behövas för att uppnå ett bra skydd mot olyckor.

3.5 Betydelse för räddningstjänstens verksamhet

Planering, kommunikation och säkerhetsarbete behöver organiseras så att det arbetet bidrar till att förebygga olyckor samt förhindra eller begränsa skador. Om vissa grupper löper högre risk att omkomma eller skadas vid brand eller andra olyckor behöver dessa risker identifieras och hanteras för att verksamheten ska vara effektiv. Det handlar inte bara om att anpassa verksamheten för en särskild grupp människor. Det handlar om att redan i planering och genomförande utgå från att befolkningen består av människor med olika förutsättningar och behov.

Statistik visar att personer som har svårare att upptäcka en brand, förstå eller agera på varningssignaler, eller sätta sig i säkerhet vid en brand, löper en högre risk att omkomma eller skadas allvarligt.[12] Exempelvis behöver information och kommunikation vara tillgänglig och begriplig för människor med olika förutsättningar. Vid skadebegränsande insatser behöver personal ha kunskap om hur olika funktionsnedsättningar kan påverka människors möjligheter att uppfatta fara, kommunicera och sätta sig i säkerhet.

Erfarenheter från personer med olika typer av funktionsnedsättningar kan vara ett viktigt underlag i planering, dialog, övning, uppföljning och utveckling av verksamheten. På så sätt kan räddningstjänsten stärka förutsättningarna för ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor för hela befolkningen.

Not 11. Baseras på förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av funktionshinderspolitiken.

Not 12. (MSB, 2020, december).

3.6 Kunskapshöjning

Kunskap om människors olika förutsättningar och behov gör skillnad både före, under och efter en olycka. För att räddningstjänsten ska kunna möta personer med olika funktionsnedsättningar på ett tryggt och professionellt sätt krävs ett systematiskt och långsiktigt arbete med kunskapshöjning. En god kunskap om hur olika förutsättningar kan påverka människors möjlighet att ta del av information, uppfatta risker och agera vid en olycka är avgörande för att räddningstjänsten ska kunna utföra sitt uppdrag på ett effektivt sätt. Vid insats kan kunskap om olika funktionsnedsättningars förutsättningar och behov innebära snabbare och säkrare beslut, bättre prioriteringar och ett tryggare bemötande av personer i utsatta situationer. Läs mer om skadebegränsande insatser i kapitel **9 Skadebegränsande insatser**. En kunskapshöjning kan ge bättre förutsättningar för att information och rådgivning ska nå fram till alla i samhället.

Kunskap kan byggas genom utbildningar, erfarenhetsåterföring, samverkan med funktionsrättsorganisationer och fördjupade studier. Examensarbeten kan vara ett sätt att analysera specifika frågor, se exemplet nedan.

Examensarbete[13] – Riktlinjer för att trygga utrymningssäkerheten och tillgängliggöra information om utrymning och brandskyddet för Habiliteringscentrum Stockholm

2009 genomfördes en mindre litteraturstudie om brandlarm- och utrymningsteori samt om intellektuell funktionsnedsättning och kommunikationsteori. Syftet var att habiliteringscentret skulle få underlag till hur rutiner och informationsbroschyrer skulle kunna se ut. Därefter arbetades förslag fram på hur habiliteringscentret kunde trygga utrymningssäkerheten och tillgängliggöra information för samtliga berörda, bland annat med stöd av piktogram, fotografiska rutiner och informationsbroschyrer.

Not 13. Riktlinjer för att trygga utrymningssäkerheten och tillgängliggöra information om utrymning och brandskyddet för Habiliteringscentrum Stockholm hämtad 2025-06-24.

4. Regelverk och rekommendationer

4.1 Lagen om skydd mot olyckor och närliggande regelverk

LSO utgör grunden för räddningstjänstens verksamhet. Av 1 kap. 1 § framgår att människors liv och hälsa samt egendom och miljö ska beredas ett, med hänsyn till lokala förhållanden, tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Bestämmelsen omfattar hela befolkningen. För att bidra till detta behöver räddningstjänsten beakta att människor har olika förutsättningar att förebygga, hantera och skydda sig mot olyckor. Vissa funktionsnedsättningar och vissa situationer kan innebära att människor har svårare att uppfatta risker, ta del av information eller sätta sig i säkerhet, vilket kan öka risken för allvarliga konsekvenser vid olyckor.

Plan- och bygglagstiftningen, Boverkets föreskrifter och arbetsmiljölagstiftningen innehåller bestämmelser som har betydelse för tillgänglighet, säkerhet och skydd i olika miljöer. Plan- och bygglagstiftningen, Boverkets föreskrifter, arbetsmiljölagstiftningen och LSO har olika syften och ansvarsområden. Tillsammans påverkar de förutsättningarna för människors säkerhet och möjligheterna att uppnå ett tillfredsställande skydd mot olyckor.

4.2 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) syftar till att undanröja hinder för delaktighet och säkerställa jämlika levnadsvillkor.

Konventionen bygger bland annat på principerna om tillgänglighet, inkludering, delaktighet och icke-diskriminering. Konventionen har ratificerats, vilket innebär att Sverige har åtagit sig att följa konventionen. Den är inte direkt införlivad som svensk lag, men dess principer såsom inkludering, icke-diskriminering och likvärdiga levnadsvillkor är vägledande i hur svensk lagstiftning tolkas och tillämpas inom funktionshinderområdet. LSO styr delar av räddningstjänstens arbete. Funktionsrättskonventionens principer om tillgänglighet, delaktighet och icke-diskriminering behöver utgöra viktiga utgångspunkter när räddningstjänsten planerar och utvecklar sin verksamhet inom ramen för LSO:s mål. Räddningstjänsten behöver därför utforma verksamheten så att erfarenheter och kunskap från

personer med funktionsnedsättning inkluderas. Det förebyggande arbetet behöver utformas med detta i åtanke och det innebär exempelvis att informationen behöver vara begriplig för människor med olika förutsättningar. Vid skadebegränsande insatser innebär det till exempel att räddningspersonal behöver ha kunskap om människors olika behov för att kunna bemöta variationer i befolkningen.

4.3 Diskrimineringslagen

Diskrimineringslagen (2008:567) syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter. Funktionsnedsättning är en av de diskrimineringsgrunder som skyddas av lagstiftningen[14]. Ett viktigt perspektiv i detta sammanhang är att bristande tillgänglighet kan skapa eller förstärka hinder för människors möjlighet att delta i samhällslivet på jämlika villkor.

Not 14. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/ hämtad 2026-09-16.

5. Kris, höjd beredskap och krig

Vägledningens syfte är att öka kunskapen om och förståelsen för hur räddningstjänsten kan bidra till ett bra skydd genom inkludering och universellt utformade lösningar i det brand- och olycksförebyggande samt skadebegränsande arbetet. Den kunskapen är lika relevant vid kriser, höjd beredskap och krig som under normala förhållanden.

Vid kriser, höjd beredskap och krig förstärks ofta redan existerande sårbarheter i samhället. Om planering och krisberedskap inte tar hänsyn till olika behov riskerar vissa grupper att påverkas mer än andra. Personer med funktionsnedsättning kan också få svårare att få tillgång till stöd, hjälpmedel och möjligheter att sätta sig i säkerhet. Tillgänglighet och inkludering behöver därför vara en del av arbetet även vid kris, höjd beredskap och krig.

Enligt FN:s organ för katastrofriskreducering är den främsta orsaken till att ett oproportionerligt antal personer med funktionsnedsättning drabbas hårt vid katastrofer att deras behov ofta ignoreras i planeringsprocesserna. Forskning och studier bekräftar detta[15]. Personer med funktionsnedsättning utsätts i större utsträckning för negativa konsekvenser vid kriser och katastrofer jämfört med den övriga befolkningen.[16] I erfarenhetsåterföring från kriget i Ukraina har det konstaterats att det skydd som fanns för utsatta grupper inte var tillräckligt dimensionerat och att planer för stöd, evakuering och skydd av utsatta grupper därför inte kunde genomföras i praktiken.[17] Om tillgänglighet och användbarhet inte planeras in från början riskerar skyddet att inte nå alla.

Ett konkret exempel på ökad riskutsatthet för personer som lever med funktionsnedsättning är otillgängliga skyddsrum, där trappor, smala passager, otillgänglig information eller svårigheter att orientera sig kan utgöra hinder. Att arbeta med inkludering från start, exempelvis vid planering och anpassning av skyddsrum, innebär att identifiera olika behov tidigt med aktiv involvering av dem det berör och utforma lösningar som fungerar för så många som möjligt. Exempel är tydlig skyltning, alternativa vägar in i skyddsrum, plats för hjälpmedel och rutiner för

---

Not 15. UNDRR: 2023 Global Survey on Persons with Disabilities and Disasters: https://www.unwater.org/news/undrr-2023-global-survey-persons-disabilities-and-disasters hämtad 2026-05-20.

Not 16. (Stough & Kelman, 2018).

Not 17. (MSB, 2025, november).

stöd till personer som behöver assistans. På så sätt stärks förutsättningarna för att skyddsåtgärderna fungerar även för personer med olika behov.

Ett inkluderande perspektiv är inte bara en rättighetsfråga, det är en förutsättning för att skydda de mest utsatta när samhället prövas som hårdast. Det är också viktigt att personer med funktionsnedsättning själva involveras i det proaktiva arbetet och ges möjlighet att förbereda sig inför oförutsedda händelser.

Tips på stöd och mer information inom området

Mer vägledning finns i rapporten **Från passiv mottagare till aktiv resurs i krishanteringssystemet**[18].

Projekt Krisstöd har tagit fram stödmaterial för personer med personlig assistans. Materialet kan även ge idéer för räddningstjänstens arbete med planering och kommunikation. Se **Krisstödsmaterial – krisverktyg**[19].

Myndigheten för delaktighet (MFD) har också information på området. Mer om deras stöd finns i rapporten **Krisberedskap för alla**[20].

Not 18. (MSB, 2025, maj).

Not 19. Projekt krisstöd: https://www.intressegruppen.info/om-oss/projekt-krisstod/ hämtad 2025-06-24.

Not 20. Krisberedskap för alla: https://www.mfd.se/contentassets/550fcc2bd4844a21ad44923f2046ec1f/krisberedskap-for-alla.pdf hämtad 2025-06-24.

6. Att identifiera och möta olika behov

För att kunna bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd kan räddningstjänsten behöva ha kunskap om vilka behov som finns hos olika grupper i samhället. Detta kapitel beskriver hur sådana behov kan identifieras och hur kunskapen kan användas i det förebyggande och skadebegränsande arbetet.

6.1 Kunskap om förutsättningar och behov

I det förebyggande och skadebegränsande arbetet möter räddningstjänsten personer som har olika förutsättningar att ta del av information, uppfatta risker, kommunicera och sätta sig i säkerhet. Räddningstjänsten kan därför behöva ha grundläggande kunskap om vilka behov som kan uppstå i olika situationer och hur dessa kan påverka skyddet mot olyckor. Det är sällan nödvändigt att känna till en persons diagnos eller medicinsk bakgrund. Det viktiga är att förstå vilket stöd, vilken information eller vilka förutsättningar personen behöver i den aktuella situationen. Ökad kunskap ger bättre förutsättningar att möta personer med olika behov på ett respektfullt och ändamålsenligt sätt. Kunskap byggs genom exempelvis:

- Erfarenhetsutbyte
- Tillsyn
- Olycksundersökningar
- Dialog med funktionsrättsorganisationer.

Kunskap om olika förutsättningar är inte ett mål i sig och syftet är inte att kartlägga individer. Syftet är att ge räddningstjänsten bättre förutsättningar att identifiera risker och utforma förebyggande och skadebegränsande åtgärder som ger effekt. Ju bättre förståelse verksamheten har för olika riskgrupper och deras förutsättningar, desto bättre blir möjligheterna att bidra till lagens mål. Det handlar om att förstå vilka faktorer som kan påverka människors möjligheter att ta del av information, reagera på risker och sätta sig i säkerhet. Det är också viktigt att samarbeta med socialtjänst och vårdverksamheter och att låta personer med egen erfarenhet vara med i planering, övningar och utvecklingsarbete.

Ett sätt att få kunskap om vilka behov som behöver bemötas är genom det tillsynsarbete som räddningstjänsten ska genomföra i byggnader där det bedrivs vård- och omsorgsverksamhet. Det ger kunskap om vilka stödbehov och förutsättningar som kan finnas i olika verksamheter och hur dessa kan påverka

brandskyddet. Det förebyggande arbetet hos räddningstjänsten i Sverige varierar och fokus hamnar ibland på dem som redan får stöd enligt lag, till exempel genom LSS-bostäder med stöd av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och särskilda boenden med stöd av socialtjänstlagen (2025:400). Många personer som kan behöva stöd i samband med brand eller andra olyckor har inga formella insatser från samhället. Därför behövs rutiner i det olycksförebyggande arbetet som inkluderar personer både med och utan insatser från samhället. Ett sätt att stärka arbetet är att involvera personer med egna erfarenheter av olika behov och förutsättningar i planering, övningar och dialoger. Det kan till exempel göras i samverkan med intresseorganisationer som arbetar med olika typer av funktionsnedsättningar för att hämta kunskap och nya insikter.

Räddningstjänsten möter regelbundet personer som behöver information, kommunikation och stöd utformat på olika sätt, till exempel vid rådgivning. Andra tillfällen då räddningstjänsten möter olika personer och har möjlighet att inhämta kunskaper kan till exempel vara vid tillståndsgivning, sotning, brandskyddskontroll och skadebegränsande insatser.

I rutan nedan finns två exempel på hur olika räddningstjänster har ökat sin kompetens kring personer med funktionsnedsättning.

Exempel på kompetenshöjning genom arbete med resursgrupper

Mellan Helsingborgs stad och Räddningstjänsten Skåne Nordväst sker en samverkan kring personer med funktionsnedsättningar med stöd enligt LSS, för daglig verksamhet. Två dagar i veckan besöker personerna tillsammans med en handledare räddningstjänsten. De får kläder uppmärkta med ”Räddningstjänsten Skåne Nordväst” och tvättar räddningstjänstens fordon under dessa tillfällen. Aktiviteten är väldigt uppskattad både från räddningstjänsten och personerna som kommer och jobbar. Det betyder mycket att bli inkluderad och att få komma ut i arbetslivet. Samarbetet har bidragit till en större förståelse och inblick.

Hos räddningstjänsten Mälardalen fanns en resursgrupp som jobbade på räddningstjänsten. I gruppen fanns personer med funktionsnedsättningar som fick utföra vardagssysslor. Gruppen hade handledare från Västerås stad, som även stod för ersättningen till denna grupp. Personerna i gruppen hade detta som sitt arbete och vardagssysslorna bestod av allt från att hålla rent i köket, tvätta brandbilarna och handla mat. Det fanns även kontaktpersoner inom räddningstjänsten för denna grupp. Uppdraget var ett uppskattat inslag. Räddningstjänsten bistod med stöttning och fördelning av arbetsuppgifter. Genom gruppens närvaro skapades en förståelse för olika funktionsnedsättningar samtidigt som stigmatiseringen tonades ner.

7. Tillgänglig information och kommunikation

Information och kommunikation behöver utformas så att så många som möjligt kan ta del av den. Universell utformning bör även här vara utgångspunkten, men ibland krävs även individuella anpassningar. Hur information förmedlas och hur människor bemöts är avgörande för att budskapet ska nå fram. Därför lyfts i det här kapitlet några viktiga aspekter och kunskaper kring kommunikation.

En av de främsta faktorerna för överlevnad bland personer med funktionsnedsättningar vid en olycka är individens egen planering och förberedelse. Därför är det viktigt att stärka den enskildas förmåga att förebygga och hantera olyckor. Räddningstjänsten kan ge information om brandrisker och hur olika situationer kan hanteras.

Information behöver utformas så att räddningstjänstens målgrupper kan ta till sig den. Informationsinsatser för personer med syn- eller hörselnedsättning kan till exempel behöva inkludera god hörbarhet, textning, teckenspråkstolkning, punktskrift eller stor teckenstorlek. Informationen behöver vara tillgänglighetsanpassad. Det kan till exempel innebära god kontrast, tydlig struktur och stor text. Ett enkelt och konkret språk kan underlätta för personer med kognitiv, kommunikativ eller intellektuell funktionsnedsättning. Tillgänglig information är inte bara en rekommendation utan också ett krav enligt EU:s tillgänglighetsdirektiv[21].

Not 21. Läs mer om EU.s tillgänglighetsdirektiv på till exempel Myndigheten för delaktighets hemsida. https://www.mfd.se/utgangspunkter/tillganglighet/eus-tillganglighetsdirektiv/ hämtad 2026-06-16.

Tillgänglighetsanpassad information

Publicerad information ska vara tillgänglighetsanpassad enligt EU:s tillgänglighetsdirektiv. Eftersom dagens information i stor utsträckning är digital är det viktigt att även den är tillgänglig. Det kan till exempel handla om tydliga rubriker, logisk struktur, lättnavigerade webbplatser, god kontrast, tydliga länkar och visuellt stöd.

Myndigheten för delaktighet (MFD) har tagit fram tips på hur digital information kan tillgängliggöras. Läs vidare om tillgängliga digitala dokument på MFD:s webbplats: Tillgängliga dokument[22].

Mer tips på tillgänglig information finns även på Myndigheten för tillgängliga mediers webbplats: Så skriver du lättläst samhällsinformation[23].

Ett stöd för att utforma begriplig information är **19 råd för att skriva begripligt**, framtagna inom ett Arvsfondsfinansierat samverkansprojekt mellan flera funktionshindersorganisationer. Råden har arbetats fram och prövats tillsammans med målgrupperna och kan användas som stöd vid utformning av information. Läs mer 19 råd för att skriva begripligt[24].

Universell utformning är en viktig utgångspunkt även i kommunikationsarbetet. Information som är tydlig, begriplig och tillgänglig fungerar bättre för alla och minskar behovet av individuella anpassningar. Exempel kan vara att använda ett enkelt språk, tydlig struktur, bildstöd, textning eller flera olika kommunikationskanaler parallellt.

7.1 Anpassad kommunikation

Räddningstjänsten bör överväga olika sätt att kommunicera när information ska tas fram eller spridas, eftersom människors möjlighet att ta till sig information varierar. Ett exempel på anpassad kommunikation är att ha diskussioner i mindre grupper, där råd och information från räddningstjänsten kan ske i samtal istället för att ha en föredragning. Detta kan vara mer effektivt än att enbart sprida samma information i till exempel digital form. Enligt forskning[25] kan personliga möten vara ett effektivt sätt att kommunicera med människor som föredrar dialog framför skriftlig information. Om information förmedlas till en mottagare av någon de känner och redan litar på kan graden av förberedelse hos individen öka[26]. Vidare visar forskning på att det kan vara effektivt att dela

Not 22. https://www.mfd.se/utgangspunkter/tillganglighet/tillganglig-information-och-kommunikation/tillgangliga-dokument/ hämtad 2026-06-16.

Not 23. https://www.mtm.se/vagledning-och-handledningar/att-skriva-lattlast/sa-skriver-du-lattlast-samhallsinformation/ hämtad 2026-06-16.

Not 24. https://begripligtext.se/19-raden/ hämtad 2026-11-06.

Not 25. (Smith & Notaro, 2009; Baker et al., 2012).

Not 26. (MSB, 2020, november).

in personer i små grupper och att ha ledda diskussioner.[27] Räddningstjänsten skulle därför kunna använda personliga möten eller mindre diskussionsgrupper som ett sätt att nå fram med information till vissa målgrupper. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om att samma arbetssätt inte fungerar för alla. Vissa personer kan föredra att ta del av information på andra sätt eller ha svårt att delta i gruppbaserade aktiviteter. Informationen behöver därför kunna förmedlas genom flera olika kanaler och former. Det viktiga är att utgå från mottagarens behov. Både bemötande, kommunikation och information kan behöva anpassas. Vid behov kan information även kompletteras med tydlig och enkel skriftlig och om möjligt illustrativ information i pappersform.

Erfarenheter visar också att upprepning och återkommande information ofta förbättrar möjligheten att förstå och komma ihåg budskap.

Kommunikation handlar både om att förstå andra och att själv bli förstådd, att lyssna, ta in och uttrycka sig på ett sätt som skapar gemensam förståelse. Kognition handlar om hur hjärnan bearbetar information, exempelvis genom minne, uppmärksamhet, problemlösning och orientering. Exempel på funktionsnedsättningar där det kan behövas kognitivt eller kommunikativt stöd är autism, förvärvad hjärnskada, intellektuell funktionsnedsättning, demens och vid nedsättningar som kan påverka talförmågan eller förmågan att ta till sig samt bearbeta information.

I följande faktarutor finns tips på olika sätt att anpassa kommunikation.

Not 27. (Smith & Notaro, 2009; Baker et al., 2012).

Underlätta vid kommunikativa svårigheter

För att underlätta kommunikation:

- vänd dig till personen och fånga personens uppmärksamhet innan du börjar prata
- vid behov och om möjligt, använd textbaserad kommunikation, papper och penna eller autotextning på en digital enhet
- använd eventuella hjälpmedel som personen normalt använder
- tala i normal samtalston
- tala långsammare. Använd färre och enklare ord samt förtydliga om möjligt genom bilder, tecken och gester
- ha inte bråttom, det tar längre tid att kommunicera på alternativa sätt
- underlätta läppavläsning genom att säkerställa att dina läppar och ansikte syns
- säg det med andra ord, om personen inte uppfattar vad som sägs.

Råd för god kommunikation[28]

- var respektfull
- ge tid
- håll ögonkontakt när du lyssnar och pratar
- undvik att avbryta och fylla i ord
- prata en i taget
- ställ en fråga i taget
- använd korta meningar
- prata lugnt men på ett naturligt sätt
- använd gärna kroppsspråk, till exempel tumme upp och tumme ned
- stäm av att du uppfattat rätt.

Särskilt vid kognitiva svårigheter

Du kan även hjälpa den som har kognitiva svårigheter genom att:

- undvika liknelser eller krångliga ord
- använda bilder eller tecken
- hålla informationen kort
- upprepa informationen
- komplettera med skriftlig information som personen får behålla.

Not 28. 10 råd för bra kommunikation, Afasiförbundet. Hämtad 2026-06-16.

För ytterligare exempel på hur kommunikation kan anpassas utifrån olika behov, se även tips om textbaserad kommunikation.

Tips om textbaserad kommunikation

Textbaserad kommunikation kan användas av personal inom räddningstjänsten när de möter människor med hörselskador. Det kan vara så grundläggande som att skriva på mobilskärmen eller att ha papper och penna till hands. En annan textlösning är autotextning. Det finns även appar som automatiskt omvandlar tal till text i realtid. Genom att tala in i en mobiltelefon eller surfplatta kan den som har svårt att höra läsa det som sägs direkt på skärmen. Det kan vara ett enkelt och tillgängligt sätt för att underlätta kommunikation i olika situationer. Läs mer på Tal till text-appar för mobiltelefon och surfplatta[29].

Exempel på stödinsatser för personer med tal-, röst- eller språksvårigheter är Taltjänst, som erbjuds regionalt, och Teletal, en statlig tjänst för stöd vid telefonsamtal, se mer i exemplet nedan.

Exempel på stöd vid kommunikativa svårigheter

För personer med tal-, röst- eller språksvårigheter finns stödinsatser som kan underlätta kommunikation med myndigheter, vård och andra samhällsaktörer.

Taltjänst är en regional tjänst som erbjuder kommunikationsstöd för vuxna med funktionsnedsättning som påverkar tal, språk eller röst. Stödet kan exempelvis användas vid möten, telefonsamtal eller vid behov av läs- och skrivstöd. Du hittar mer information, lokala öppettider och kontaktuppgifter för din region via www.1177.se eller respektive regions webbplats.

Teletal är en statlig tjänst som ger stöd vid telefonsamtal. En samtalsförmedlare deltar i samtalet och kan hjälpa till att tolka otydligt tal, förtydliga information, ge minnesstöd eller anteckna. Läs mer och se funktioner på Teletal[30] webbplats eller via Post- och telestyrelsens (PTS) information om Teletal[31].

Not 29. https://hrf.se/alltomhorsel/horselsmarta-hjalpmedel-och-prylar/tal-till-text-och-autotextning/#tal-till-text-appar-for-mobiltelefon-och-surfplatta hämtad 2025-06-24.

Not 30. https://teletal.se/sv/startsida/ hämtad 2026-11-06.

Not 31. https://pts.se/internet-och-telefoni/tjanster-for-inkluderande-samtal/teletal/ hämtad 2026-11-06.

7.2 Olika sätt att nå effekt med information

Räddningstjänstens information och rådgivning är viktiga verktyg för att förebygga olyckor och stärka människors handlingsförmåga. För att ge effekt behöver informationen nå fram, förstås och kunna omsättas i praktisk handling. Rådgivning och dialog med enskilda, närstående och andra aktörer kan bidra till ökad medvetenhet om risker och möjliga åtgärder. Det kan också skapa förutsättningar för bättre samverkan och mer träffsäkra insatser. I rutan nedan finns ett exempel på hur räddningstjänster har ökat förståelsen för vad stegutrymning med räddningstjänstens utrustning innebär.

Exempel på ökad förståelse - stegutrymning

Även om räddningstjänsten vid tillsyn enligt LSO normalt inte kan ställa högre byggnadstekniska krav än de byggregler som gällde när byggnaden uppfördes eller senast ändrades kan lämplig information till vissa aktörer skapa en förståelse för de krav som ställs. Till exempel finns det räddningstjänster som låtit bygglovshandläggare få uppleva vad stegutrymning innebär i praktiken. Tanken med detta är att sprida kunskap om vad stegutrymning innebär. Räddningstjänstens förhoppning har genom åtgärden varit att ge bygglovshandläggaren en ökad medvetenhet om de krav som ställs vid stegutrymning från bostäder och om utmaningar kring att utrymma via stegar. Syftet är inte att påverka bedömningen enligt byggreglerna utan att öka förståelsen för vilka praktiska förutsättningar som gäller vid utrymning med räddningstjänstens utrustning. Det är i sammanhanget viktigt att komma ihåg att det enligt byggreglerna är godtagbart att använda räddningstjänsten som alternativ utrymningsväg i vissa verksamheter.

Information behöver ibland kompletteras med andra åtgärder för att få avsedd effekt. Se även exemplet, stöd anpassat till riskgrupp, som visar hur information, samverkan och tekniska lösningar kan användas tillsammans för att nå personer med förhöjd risk.

Exempel på stöd anpassat till riskgrupp

I Västerviks kommun har rökdetektorer kopplats till trygghetslarm. Att koppla ihop rökdetektorer med trygghetslarm är en åtgärd för att minska konsekvenserna av brand, rädda liv samt öka tryggheten. När rökdetektorn aktiveras skickas ett prioriterat larm till larmcentralen, som då kontaktar brukaren. På så sätt kan dessutom onödiga larm och utryckningar undvikas. Rökdetektorerna ger ökad trygghetskänsla, inte bara hos de personer som tilldelats stödet utan även hos deras närstående. Dessutom bidrar de till att den generella säkerheten i dessa bostäder kan ses över när brandmännen ändå installerar rökdetektorerna.

"Vi kan inte nog trycka på hur nöjda vi är att vi har fått till det här. Det här är bland det mest trygghetsskapande och bästa vi gjort i Västerviks kommun vad gäller skydd mot olyckor och mot dödsbränder som är så svåra att komma åt.", säger Jakob Dahlquist-Hedlund, brandingenjör vid räddningstjänsten i Västervik.

Information behöver förmedlas både mellan olika förvaltningar och till enskilda för att säkerställa att rökdetektorer erbjuds vid bistånd med trygghetslarm och larm hanteras snabbt. Information kan till exempel behöva delas från räddningstjänsten, i egenskap av särskilt kunniga inom brandskyddsområdet, till socialförvaltningen och beslutfattare (nämnd, politiker) om vikten av att erbjuda rökdetektorer i kombination med trygghetslarm. Information om framtida larm kan utöver att gå till exempelvis hemtjänst även skickas direkt till räddningstjänsten för åtgärd vid larm, vilket ställer krav på samarbete mellan olika förvaltningar och larmoperatör.

Ibland kan det uppstå tveksamhet kring att kommunicera om risker då detta skulle kunna skapa oro. Men att sakligt berätta om risker för personer med olika funktionsnedsättningar och vilka möjligheter som finns, exempelvis till stärkt brandskydd, är inkluderande. Så länge personen bemöts med lyhördhet och respekt finns det inga egentliga hinder vid en kommunicering. Ibland kan kommunikation behöva riktas eller kompletteras även till närstående eller annan, till exempel till någon som redan bistår eller kan bistå med brandskyddet hos den enskilde, för att kunna uppnå önskvärt skydd. Beakta dock behovet av sekretess inför en sådan kontakt.

Det finns även exempel på material med bildstöd som kan hjälpa vid kommunicering med till exempel personer med afasi eller utvecklingsrelaterad språkstörning. Inom ett projekt i vården har kommunikationsstöd för olika vårdsituationer tagits fram, se mer om projektet KomHIT i exempelruta nedan. Det bildstöd som togs fram där kan användas som inspiration för räddningstjänstens arbete. Mer information om bildstöd kan även fås via Västra Götalandsregionen webbplats.[32]

Not 32. Bildstöd: https://www.vgregion.se/ov/dart/fardigt-material/vard/ hämtad 2025-06-24.

Exempel - Bildstöd för kommunikation, KomHIT

Inom vården genomfördes kommunikationsinsatser där bildstöd togs fram för att lättare kunna kommunicera. Verktyget heter KomHIT och handlar om att underlätta kommunikation och förståelse i vårdsituationer. Tanken är att vem som helst inom vårdsektorn, och även närstående, ska kunna hitta information och få praktiskt stöd om hur vården kan bli mer tillgänglig kommunikativt sett. Framförallt används bilder som stöd, både i skriftlig information och direkt i vårdsituationen, för att underlätta för alla parter. Målgruppen är barn med kommunikativa svårigheter av olika slag men användningsområdet för bildstödet är betydligt större än så. Även räddningstjänsten kan kostnadsfritt använda stödet om de finner det lämpligt.

Ta del av bildstödsmaterial på: Bildstöd[33].

7.3 Att förmedla information

För att information ska leda till beteendeförändring behöver den utgå från mottagarnas behov och förutsättningar. Forskning visar att generella informationsinsatser ofta har begränsad effekt[34].

Något som är bra att tänka på vid all typ av bemötande och kommunikation är att fokusera på personen och inte funktionsnedsättningen.

Exempel på riktad kommunikation

På räddningstjänsten Mälardalen (RTMD) fick en grupp personer med funktionsnedsättning, en så kallad resursgrupp, själva ta fram riktat informationsmaterial. Utifrån den grundutbildning i brandskydd som RTMD tagit fram fick resursgruppen i uppdrag att utveckla ett anpassat informationsmaterial för boende på särskilda boenden. De anpassade materialet till hur de själva skulle vilja få ta del av informationen, vilket resulterade i en mer levande information med film, bilder och egna sketcher. Informationen är en teoretisk utbildning inom brandskydd men i och med resursgruppens anpassning infördes inslag om hur vissa åtgärder kan utföras i praktiken. Information om utbildningen skickades sedan till särskilda boenden och de fick själva boka in sig på utbildningen. Det var sedan resursgruppen som höll i utbildningen. Detta initiativ var mycket uppskattat av dem som fick informationen.

Not 33. https://bildstod.vgregion.se/ hämtad 2026-09-21.

Not 34. (MSB, 2025, maj).

Räddningstjänsten kan också nå större effekt genom att samverka med andra aktörer som redan har etablerade kontakter med målgruppen. Det kan till exempel handla om myndigheter som Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, kommunala verksamheter som daglig verksamhet samt olika frivilligorganisationer. Genom att använda kanaler och sammanhang där personer med funktionsnedsättning redan befinner sig ökar möjligheten att nå ut med relevant information. Sådan samverkan kan bidra till att fler får tillgång till kunskap och stöd i det förebyggande arbetet och stärka förutsättningarna för brandskydd.

Exempel på organisationer och aktörer att samverka med

När det gäller att anpassa information för att göra den tillgänglig för personer med funktionsnedsättningar följer här ett antal exempel på myndigheter och andra organisationer som ger stöd eller kan vara aktuella att samarbeta med.

- Myndigheten för delaktighet har ett uppdrag att verka för att främja arbetet med att stödja människors självständighet. Myndigheten för delaktighet[35].
- Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har stor erfarenhet av att göra information tillgänglig till alla invånare, men utan ett särskilt fokus på kriskommunikation. Däremot kan de bistå bland annat med att ta fram information i punktskrift. Myndigheten för tillgängliga medier[36].
- Region Stockholm har sammanställt en lista med organisationer och föreningar som vänder sig till personer med funktionsnedsättning och till deras närstående. Liknande listor finns även i andra regioner. Listan i Region Stockholm innehåller flertalet organisationer som även är rikstäckande. Intresseorganisationer[37].
- Intressegruppen för assistansberättigade (Ifa) erbjuder digitala utbildningar och annat material för att stödja både de individer som har assistenter och assistenterna själva i att öka sin förmåga att hantera en kris. Handlingskraft[38].
- Organisationer som Begripsam[39] och Funka[40] har kompetens inom tillgänglighet, användbarhet och inkluderande kommunikation. De kan bidra med stöd i arbetet med att utforma, testa och utvärdera information och tjänster så att de fungerar för fler användare.
- Många funktionshindersorganisationer har djup kunskap om sina medlemmars behov, erfarenheter och förutsättningar. Dessa organisationer kan vara värdefulla samarbetspartner vid utveckling, granskning och testning av information. Exempel på sådana organisationer är Autism Sverige[41], Hörselskadades Riksförbund (HRF)[42], Sveriges dövas riksförbund (SDR)[43], Delaktighet handlingskraft rörelsefrihet (DHR)[44], Synskadades riksförbund (SRF)[45] och medlemsförbunden inom Funktionsrätt Sverige, Medlemsförbund i Funktionsrätt Sverige[46].

Not 35. https://www.mfd.se/ hämtad 2026-06-16.

Not 36. https://www.mtm.se/ hämtad 2026-06-16.

Not 37. https://www.funktionshindersguiden.se/intresseorganisationer/ hämtad 2026-06-16.

Not 38. https://www.intressegruppen.info/utbildningar/event/handlingskraft hämtad 2026-06-16.

Not 39. https://www.begripsam.se/ hämtad 2026-06-16.

Not 40. https://www.funka.com/ hämtad 2026-06-16.

Not 41. https://www.autism.se/ hämtad 2026-06-16.

Not 42. https://hrf.se/ hämtad 2026-11-06.

Not 43. https://sdr.org/ hämtad 2026-11-06.

Not 44. https://dhr.se/ hämtad 2026-11-06.

Not 45. https://www.srf.nu/ hämtad 2026-11-06.

Not 46. https://funktionsratt.se/om-oss/vara-medlemsforbund/ hämtad 2026-11-06.

7.4 Särskilt om kommunicering avseende stärkt brandskydd

Personer som har svårt att uppfatta eller agera vid brand eller som har ett beteende som ökar risken för brand kan behöva ett stärkt brandskydd. Räddningstjänstpersonal som möter riskutsatta personer kan bidra till ett stärkt brandskydd genom att informera den enskilde om situationen och om lämpliga åtgärder. Personal kan också uppmana till åtgärder som stärker brandskyddet och informera om att stöd kan fås genom bistånd och insatser via till exempel socialtjänstlagen (SFS 2025:400). Myndigheten för civilt försvar har tillsammans med Socialstyrelsen tagit fram en vägledning för arbete med stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta, med stödmaterial för beslutsfattare, utförare och den enskilda. Materialet nås genom Myndigheten för civilt försvars hemsida stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta[47] och Socialstyrelsens kunskapsguide.

Vissa räddningstjänster arbetar även med att informera intresseorganisationer som engagerar sig för personer med olika typer av funktionsnedsättningar. Eftersom de personer som är mest riskutsatta ibland kan ha svårt att förstärka sitt brandskydd kan ett alternativ vara att informera dem som är ansvariga eller dem som på annat sätt kan bidra till att stärka deras brandskydd.

7.5 Särskilt om kommunicering vid tillsyn

Kommunicering och eventuella förelägganden om åtgärd eller förbud ska vid myndighetsutövning vara tydlig, begriplig och tillgänglig. Till exempel vid tillsyn enligt LSO och LBE eller vid brandskyddskontroll enligt 3 kap. 4 § LSO. Informationen ska även vara tillgänglig och gå att förstå för berörda. Institutet för språk och folkminnen har tips på skrivregler och om tillgänglighet i en vägledning som riktar sig till statliga myndigheter, kommuner och annan offentlig verksamhet.

Not 47. Stöd till kommuner om stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta: https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/stod-till-kommunal-raddningstjanst/brandskydd-och-forebyggande/starkt-brandskydd-for-sarskilt-riskutsatta/ hämtad 2026-01-15.

7.6 Särskilt om kommunicering för stöd vid skadebegränsande insats

Det finns tolkningsstöd med jourverksamhet som kan användas vid en skadebegränsande insats när det finns behov av alternativ kommunikation. Teckenspråkstolkning kan exempelvis förmedlas via SOS Alarm för personer som kommunicerar med teckenspråk. För personer med kombinerad syn- och hörselnedsättning kan dövblindtolkning vara aktuell, medan skrivtolkning kan användas för personer som hör tal men har svårt att uppfatta det. Det kan även finnas personer som har relevant kompetens inom den egna organisationen. En intern kompetenskartläggning kan vara en god idé för att identifiera medarbetare som till exempel kan teckenspråk eller har kunskap om och erfarenhet av funktionsnedsättningar.

SOS Alarm via sms

Att kunna kommunicera är viktigt oavsett vilka förmågor en individ har. SOS erbjuder till exempel en tjänst för larmning via sms.

SMS112 är en tjänst för personer som är döva eller har tal- eller hörselskada. Tjänsten kräver registrering i förväg via SOS Alarms webbplats. Även personer med tillfällig nedsättning kan anmäla sig till tjänsten. Personer kan genom tjänsten larma och ha kontakt med SOS Alarm via sms.

Under 2027 kommer möjligheten till realtidstextning till SOS Alarm att införas. Det innebär att vid nödsamtal till 112 via smartphone kan inringaren chatta med SOS Alarm.

Läs mer om SOS Alarm för tal- och hörselskadade på:
112 för tal- och hörselskadade[48].

Not 48. https://www.sosalarm.se/112-och-andra-viktiga-nummer/viktiga-nummer/112/112-for-tal--och-horselskadade/ hämtad 2026-06-24.

8. Tillsyn och råd enligt LSO

Detta kapitel belyser vissa perspektiv kopplade till personer med funktionsnedsättning som kan vara relevanta i tillsynsarbetet. Kapitlet syftar dock inte till att ge en vägledning för bedömning av skäligt brandskydd enligt LSO i till exempel olika typer av vårdboenden. För en övergripande förståelse av vägledningens avgränsningar och innehåll, se kapitel **1.3 Avgränsning**.

Vägledningen innebär inte några nya eller skärpta krav vid tillsyn enligt LSO. För stöd i bedömningen av vad som utgör skäligt brandskydd samt för principer och tillvägagångssätt vid tillsyn hänvisas till handboken **Kommunal tillsyn enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor**[49]. På Myndigheten för civilt försvars webbplats finns även rättsfall om brandskydd[50] som berör brandskydd efter tillsyn enligt LSO, inklusive exempel från vårdmiljöer.

Personer med funktionsnedsättning kan i vissa situationer ha behov av ett mer omfattande skydd mot brand och andra olyckor än vad som normalt regleras vid utformningen av lagstiftning och byggregler. Tillsyn enligt LSO är i huvudsak inriktad på verksamheter och byggnader verksamheter bedrivs i, inte enskilda individers förutsättningar. För att bidra till ett mer tillfredsställande och likvärdigt skydd behöver räddningstjänsten därför använda flera olika verktyg. Tillsyn är ett sådant verktyg, men information, rådgivning, uppsökande verksamhet och samverkan med andra verksamheter är ofta minst lika viktiga.

8.1 Tillsynens ramar enligt LSO

Myndigheten för civilt försvars föreskrifter och allmänna råd om hur kommunen ska planera och utföra sin tillsyn enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, MSBFS 2021:8, omfattar flera typer av objekt där sårbara grupper i samhället vistas. I bilagan lyfts till exempel byggnader där verksamhet bedrivs enligt:

- hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSL)
- socialtjänstlagen (2025:400)[51] (SoL)
- lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Not 49. (MSB, 2003, augusti).

Not 50. https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/stod-till-kommunal-raddningstjanst/brandskydd-och-forebyggande/rattsfall-om-brandskydd/ hämtad 2026-09-21.

Not 51. I bilagan till MSBFS 2021:8 lyfts SoL (2001:453), vilken ersatts av SFS 2025:400.

Detta visar att vård- och omsorgsmiljöer är platser där konsekvenserna av en brand kan bli stora och där tillsyn bedöms vara ett effektivt förebyggande verktyg. Det är även viktigt att beakta att många personer med funktionsnedsättning bor i andra boendeformer, framför allt i ordinära bostäder, och därför inte omfattas av bilagan i MSBFS 2021:8.

Tillsyn enligt LSO syftar till att kontrollera att fastighetsägare och nyttjanderättshavare uppfyller sina skyldigheter enligt lagen. Tillsynen utgår från den verksamhet som bedrivs och de förutsättningar som finns i byggnaden, exempelvis organisation, rutiner och brandskyddsåtgärder. Syftet är inte att bedöma enskilda personers individuella skyddsbehov.

8.1.1 Olika typer av boenden

Vid tillsyn kan det vara svårt att avgöra vilken typ av boendeform som finns i en byggnad. I de fallen blir syftet med verksamheten avgörande i bedömningen. För att kunna göra en relevant tillsynsbedömning behöver tillsynsförrättaren förstå om det handlar om en ordinär bostad eller om en verksamhet där bostäder tilldelas till personer med behov av stöd, till exempel för personer med funktionsnedsättning som har svårt att själva sätta sig i säkerhet.

Bedömningen av vad som utgör ett skäligt brandskydd förutsätter därför kunskap om vilken verksamhet som faktiskt bedrivs i byggnaden, eftersom detta påverkar både riskbilden och möjliga skyddsåtgärder.

Tillsynsförrättaren behöver däremot inte fastställa en verksamhetsklass enligt Boverkets byggregler (BBR) vid tillsyn enligt LSO. Verksamhetsklasser enligt BBR infördes som begrepp 2012 och är ett projekteringsverktyg för att fastställa miniminivåerna vid uppförande eller ändring av byggnader. Verksamhetsklasserna har med andra ord ingen självständig reglerande funktion vid tillsyn enligt LSO, trots att det finns en tydlig koppling avseende skäligheten kring byggnadstekniskt brandskydd och de byggregler som gällde vid uppförandet eller senaste ändring.

Vid tillsyn enligt LSO ska tillsynsförrättaren bedöma om byggnaden har ett skäligt brandskydd utifrån hur den faktiskt används och vilka risker som finns. För detta krävs en förståelse av verksamhetens karaktär, dock inte att en verksamhetsklass enligt BBR fastställs. Vid tillsyn enligt LSO ska istället en samlad bedömning göras av om det befintliga brandskyddet är skäligt utifrån byggnadens faktiska användning. Denna bedömning bör grundas på:

- om det befintliga brandskyddet uppfyller de byggregler som ska tillämpas
- jämförelser med brandskyddskrav för liknande verksamheter
- om brandskyddet i allt väsentligt skyddar det som ska skyddas utifrån den aktuella riskbilden.

8.1.1.1 Ordinärt boende

Tillsyn är möjlig att göra i alla typer av byggnader eller anläggningar. Ordinära bostäder omfattas dock inte av bilagan[52] till föreskrifterna, eftersom tillsyn inte bedöms vara ett effektivt verktyg för att uppnå önskvärd effekt i varje enskild bostadslägenhet. Att tillsyn i bostäder inte anses vara ett effektivt verktyg för att enskilda ska ha ett brandskydd i skälig omfattning bör inte förväxlas med att det kan finnas behov att utföra tillsyn i till exempel flerbostadshus. Enligt MSBFS 2021:8 ska kommunen utifrån sina kunskaper om lokala förhållanden identifiera och ha en planering för tillsynen av andra byggnader utöver objekten i bilagan där tillsyn ska genomföras.

Statistik visar att de flesta dödsbränder inträffar i ordinära bostäder[53]. Många personer som omkommit har haft behov av ett mer omfattande skydd än vad som kan krävas genom tillsyn enligt LSO. En grundläggande förutsättning i ordinära bostäder är till exempel att det finns brandvarnare, men sådana är i många fall inte tillräckliga för särskilt riskutsatta individer. Eftersom merparten av de som omkommer i brand gör det i ordinära bostäder behöver räddningstjänsten använda fler verktyg än tillsyn för att stärka skyddet för särskilt riskutsatta grupper. I ordinära boenden kan behov av stärkt brandskydd istället behöva hanteras via andra verktyg så som hembesök, rådgivning, informationsinsatser och förvaltningsöverskridande samverkan om stärkt brandskydd.

Detta innebär att räddningstjänsten inte bör utgå från tillsyn som huvudsakligt verktyg för att stärka brandskyddet för personer med funktionsnedsättning som bor i ordinära bostäder. För dessa grupper blir istället räddningstjänstens informations-, rådgivnings- och samverkansarbete särskilt viktigt för att identifiera behov och möjliggöra individuellt anpassade skyddsåtgärder. Forskning[54] visar också att den ökade risken för olyckor inte nödvändigtvis beror på en enskild riskfaktor eller funktionsnedsättning i sig, utan på att vissa personer har begränsade möjligheter att hantera flera samtidiga sårbarheter. Därför är det ofta inte tillräckligt med enskilda tekniska åtgärder eller kortsiktiga insatser. För ett effektivt förebyggande arbete behöver räddningstjänsten förstå vilka målgrupper som löper högre risk och vilka faktorer som påverkar deras förutsättningar att förebygga, uppmärksamma och hantera olyckor. Räddningstjänst, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt andra berörda aktörer behöver också samarbeta kring lämpliga insatser. Reglerna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) måste dock följas.

Vägledningen **Brandsäker bostad för alla** beskriver hur räddningstjänsten systematiskt och kontinuerligt kan arbeta med sådana insatser hos enskilda. Som tidigare nämnt ligger de åtgärderna utanför vad som kan krävas vid tillsyn enligt LSO.

Not 52. MSBFS 2021:8, Bilaga: Byggnader och andra anläggningar för vilka riskerna vid brand är stora.

Not 53. MSB:s dödsbrandstatistik samt (MSB, 2020, december).

Not 54. Johanna Gustavsson, Finn Nilson, A tale of systemic vulnerability - healthcare professionals' understanding of burn victims, Fire Safety Journal, Volume 162, 2026, 104760, ISSN 0379-7112. Hämtad 2026-07-03.

8.1.1.2 Särskilda boenden

Till skillnad från ordinära bostäder finns det i byggnader där det bedrivs verksamhet enligt HSL, SoL och LSS normalt en verksamhetsutövare och en organisatorisk struktur för verksamheten. Därmed blir tillsyn enligt LSO ett effektivt verktyg för att kontrollera och vid behov ställa krav på både tekniska och organisatoriska brandskyddsåtgärder.

En central utgångspunkt vid tillsyn på särskilda boenden är att de boendes förutsättningarna att upptäcka en brand och sätta sig själv i säkerhet varierar mellan olika verksamheter och målgrupper. I vissa verksamheter kan de boende till största delen utrymma på egen hand, medan de i andra kan vara helt beroende av personalens stöd. Detta påverkar riskbilden och vilka organisatoriska och tekniska åtgärder som kan anses utgöra ett skäligt brandskydd.

NOTERA! Vid biståndsbedömning enligt 9 § punkt 9 LSS kan den enskildes förmåga variera. Det kan handla om allt från att personen självständigt kan utrymma vid en nödsituation till att personen är helt beroende av andras hjälp för att kunna utrymma. Bedömningen bör utgå från de boendes faktiska möjlighet att sätta sig i säkerhet.

Det är vid bedömning av skäligt brandskydd enligt LSO inte avgörande om boendet formellt är behovsprövat eller inte. Avgörande är i stället om verksamheten i praktiken motsvarar ett särskilt boende där de boende har ett sådant behov av stöd att det påverkar möjligheten att uppnå ett skäligt brandskydd. Rättspraxis visar att de faktiska förhållandena väger tyngre än hur verksamheten benämns. Det bör även finnas omständigheter som visar att boendet är avsett för personer vars behov av stöd påverkar möjligheten att sätta sig i säkerhet vid brand.

Tillsynsförrättaren ska vid bedömning göra en samlad värdering utifrån byggnadens brandskydd och verksamhetens organisatoriska förutsättningar. Om de boende har begränsad förmåga att utrymma kan detta innebära att större vikt behöver läggas vid organisatoriska åtgärder, såsom bemanning, utbildning och rutiner, eller vid tekniska lösningar som kan kompensera för nedsatta förmågor.

Tillsynen utgår enligt LSO från verksamheten, inte enskilda individers behov. Däremot kan verksamhetens målgrupp och samlade förmåga få betydelse för bedömningen. Därutöver kan vissa individer behöva förstärkta brandskyddsåtgärder som går utöver de krav som normalt kan ställas genom tillsyn enligt LSO, även i särskilda boenden.

Det finns både utredningar och rättsfall som visar exempel på underdimensionerat brandskydd i vård- och omsorgsverksamheter. Ett exempel på rättsfall är beskrivet i ”Yttrande avseende sprinkler i ej behovsprövat boende” under kapitel **8.1.2 Individens förmåga**. Ett annat exempel på utredning efter en allvarlig händelse är branden i ett HVB-hem i Norrtälje 2013, som visar på vikten av att verksamhet, bemanning och byggnadens brandskydd är anpassade till de boendes faktiska behov.

Brand i HVB-hem

En brand startade på natten den 26 augusti 2013 i ett HVB-hem i Norrtälje. Sju vårdtagare befann sig då i byggnaden. Tre av dem omkom i branden. Haverikommissionen skriver att ”bidragande orsak var brister i ansvariga myndigheters hantering av tillståndsprövningen för och tillsynen av verksamheten vilket medgav att den bedrevs i en byggnad och med en bemanning som i ett brandskyddsperspektiv inte var utformad med hänsyn till de boendes förmåga och behov”*.

** Statens Haverikommission, Slutrapport RO 2015:01, Brand på Textes HVB-hem i Norrtälje, Stockholms län, den 27 augusti 2013, Diarienr O-09/13, 2015-01-26.*

8.1.2 Individens förmåga

Vid tillsyn enligt LSO bedöms normalt inte enskilda individers funktionsförmåga. Bedömningen utgår från byggnadens användning och den verksamhet som bedrivs. Individuella behov kan normalt inte ligga till grund för tillsynsbedömningen, men de kan indikera att verksamhetens målgrupp har en samlad förmåga som påverkar riskbilden och därmed bedömningen av vilket brandskydd som är skäligt.

Det är av integritetsskäl inte lämpligt att identifiera eller kartlägga enskilda personer med funktionsnedsättning utifrån syftet att utföra tillsyn enligt LSO i deras ordinära bostäder. Detta hänger samman med hur lagstiftningen är utformad, där byggreglerna utgår från hur byggnaden används och den generella förmågan hos de personer som vistas där. En enskild individs särskilda behov kan därför normalt inte utgöra grund för särskilda omständigheter enligt LSO. Detta beror på att kravnivån för det byggnadstekniska brandskyddet enligt LSO har en koppling till bygglagstiftningen. Bygglagstiftningen ställer i sin tur krav utifrån verksamhetsnivå. Att en enskild person är höjdrädd innebär exempelvis inte att en bostad automatiskt behöver förses med andra utrymningslösningar än de som följer av byggnadens förutsättningar, till exempel utrymning via höjdfordon eller bärbar stege. Eller att det i en ordinär lägenhet bor en person som självständigt har svårt att utrymma av olika skäl, innebär inte att regler för särskilda boenden blir tillämpliga.

I vissa fall kan det vara svårt att avgöra vilken boendeform som finns i en byggnad. I de fallen blir syftet med verksamheten avgörande i bedömningen. I bedömningen behöver det klargöras om det handlar om en ordinär bostad eller en verksamhet där fördelning av bostäder sker och som prioriterar boenden till personer med funktionsnedsättning.

Rättsfall och myndighetsyttranden visar att boenden utan formell behovsprövning kan bedömas som särskilda boenden om målgruppen har behov av stöd i kombination med att personer med funktionsnedsättning har förtur vid fördelning av boende, se efterföljande exempel. Bedömningen vid tillsyn ska utgå från faktiska förhållanden, inte hur verksamheten benämns.

Yttrande avseende sprinkler i ej behovsprövat boende

2012 yttrade sig MSB (nuvarande Myndigheten för civilt försvar) till Länsstyrelsen Västra Götalands län (diarienummer MSB 2012-00830). Det handlar om ett ärende där räddningstjänsten förelagt fastighetsägaren om bland annat installation av boendesprinkler och nödbelysning på ett serviceboende utan behovsprövning, i Borås kommun. För serviceboendet fanns en av styrelsen beslutad prioriteringsordning för vilka som skulle beredas plats. Fördelningen av lägenheterna skedde i första hand genom kommunens försorg. Pensionärer med hemtjänstinsatser var prioriterade, följt av pensionärer med hemtjänstbehov och så vidare. MSB bedömde därför inte serviceboendet som ett ordinärt boende i tillämpningen av LSO, utan att boendet i allt väsentligt kunde likställas med ett särskilt boende. Länsstyrelsen beslutade att avslå överklagandet från fastighetsägaren gällande boendesprinkler (sprinklerkravet kvarstod med andra ord) men biföll överklagandet gällande nödbelysning i trapphuset (kravet på nödbelysning var med andra ord inte skäligt i detta fall) (Länsstyrelsens d.nr: 452-28649-2011).

Exempel på rättsfall där de faktiska förutsättningarna avgör brandskyddet

MSB yttrade sig (MSB 2024-17470) i ett ärende där räddningstjänsten förelagt fastighetsägare om bland annat installation av boendesprinkler och nödbelysning på ett boende utan behovsprövning i Umeå kommun. Boendet marknadsförs som ett seniorboende eller trygghetsboende. MSB uppmanades att bedöma skäligt brandskydd kopplat till verksamhetsklass men ansåg inte att det är en jämförelse med BBR:s verksamhetsklasser som avgör vad som är skäligt brandskydd i en byggnad utan om det befintliga brandskyddet uppfyller de byggregler som ska tillämpas, och i allt väsentligt skyddar det som ska skyddas. MSB ansåg inte att räddningstjänsten bevisat och motiverat att boendet motsvarade ett behovsprövat boende.

Kammarrätten Sundsvall bedömde i målet (1668-24) ”att Boverkets föreskrifter med byggregler kan vara vägledande vid bedömning av vad som är tillräckligt brandskydd, men det är de faktiska förutsättningarna vid ett boende som är avgörande vid prövningen”. Kammarrätten bedömde att de boende behövde assistans av personal för att kunna utrymma byggnaden vid brand. Även om det aktuella boendet inte var behovsprövat kan det konstateras att verksamheten i all väsentligt motsvarar ett behovsprövat särskilt boende.

8.2 Likvärdigt respektive skäligt skydd

Ett skäligt brandskydd enligt LSO och ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor är inte samma sak. Ett skäligt brandskydd enligt LSO avser de krav som kan ställas på enskilda ägare eller nyttjanderättshavare genom lagstiftningen. Begreppet tillfredsställande och likvärdigt skydd används däremot i LSO som ett övergripande mål för samhällets skydd mot olyckor. Tillsyn enligt LSO syftar till att säkerställa att lagstiftningens krav på ägare och nyttjanderättshavare uppfylls.

1 kap. 1 § LSO syftar till att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. I propositionen[55] till LSO beskriver lagstiftaren att med tillfredsställande och likvärdigt avses att det ska finnas ett betryggande skydd oavsett var i landet en person befinner sig. För att bidra till detta behöver räddningstjänsten anpassa sitt arbete efter lokala förutsättningar och den aktuella riskbilden.[56] Det kan därför vara lämpligt att till exempel analysera vilka grupper som löper högre risk att drabbas av olyckor eller allvarliga konsekvenser av olyckor, identifiera lokala riskmiljöer, planera förebyggande och skadebegränsande åtgärder samt följa upp om skyddet når personer med olika funktionsförutsättningar. För att skyddet ska vara tillfredsställande behöver det förebyggande arbetet vara effektivt. Om vissa grupper löper högre risk att omkomma eller skadas behöver dessa skillnader uppmärksammas i den lokala riskhanteringen. Lokala förhållanden kan exempelvis vara långa insatstider, geografiska avstånd, bebyggelsens utformning eller en hög andel personer som kan behöva stöd för att sätta sig i säkerhet vid en olycka. Sådana förutsättningar kan behöva kompenseras genom olika åtgärder för att det samlade skyddet mot olyckor ska vara tillfredsställande och likvärdigt. På exempelvis vård- och omsorgsboenden kan det krävas en kombination av förebyggande åtgärder, organisatoriskt brandskydd, personalens förmåga att upptäcka och hantera en brand samt räddningstjänstens förmåga att genomföra en effektiv insats. Det är samspelet mellan dessa delar som avgör nivån på det totala skyddet. För att det förebyggande arbetet ska vara effektivt kan olika typer av åtgärder behöva prioriteras utifrån lokala risker, behov och förutsättningar. Där räddningstjänstens insatstid är lång kan det exempelvis behövas ett mer robust förebyggande brandskydd eller en högre förmåga hos verksamheten att hantera händelsen i det inledande skedet. Omvänt innebär en kort insatstid inte att kraven på ett skäligt brandskydd kan sänkas under nivån i byggreglerna. Ett tillfredsställande skydd förutsätter i många fall att såväl förebyggande som skadebegränsande åtgärder samverkar.

LSO är inte en rättighetslag och bestämmelsen innebär inte att varje individ har rätt till ett visst skydd eller en viss skyddsnivå. Målet avser samhällets samlade skydd mot olyckor. För att uppnå detta behöver kommuner och räddnings-tjänster ha kunskap om vilka grupper som löper störst risk och anpassa sitt

---

Not 55. Prop. 2002/03:119 för 1 kap § 1, inför LSO.

Not 56. MCF Handbok - Innehåll och struktur i kommunernas handlingsprogram enligt lagen om skydd mot olyckor, https://rib.msb.se/filer/pdf/29806.pdf hämtad 2026-06-30.

arbete efter lokala risker och förutsättningar. När räddningstjänsten värderar om skyddet är tillfredsställande och likvärdigt utifrån lokala förhållanden inom kommunen och i förhållande till andra kommuner bör bedömningen därför utgå från det totala skydd som skapas genom kombinationen av förebyggande och skadebegränsande verksamhet.

8.2.1 Tillsyn respektive rådgivning

För att bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd kan räddningstjänsten behöva använda flera olika verktyg. För personer med funktionsnedsättning kan tillsyn, rådgivning, information och samverkan ofta komplettera varandra. Tillsyn och rådgivning fyller dock olika funktioner och det är viktigt att skilja mellan tillsyn enligt 5 kap. 1 § och rådgivning enligt 3 kap. 2 § LSO.

Tillsyn är en myndighetsutövning som:

- kan innebära rättsligt bindande krav med stöd av LSO
- riktas mot ägare eller nyttjanderättshavare
- avser i första hand kontroll av verksamheter och byggnader, inte enskilda privatpersoner i ordinära bostäder.

Rådgivning och information:

- är inte rättsligt bindande krav
- kan användas för att upplysa om ytterligare brandskyddsåtgärder
- används som verktyg inom förebyggande verksamhet för att nå målen med det förebyggande arbetet.

Tillsyn och rådgivning ska inte ses som alternativ till varandra utan som kompletterande verktyg. I särskilda boenden kan tillsyn vara det viktigaste verktyget eftersom det finns verksamhetsutövare som ansvarar för brandskyddet och som kan åläggas att vidta åtgärder. I ordinära bostäder är rådgivning, informationsinsatser och samverkan ofta viktigare eftersom räddningstjänsten normalt inte kan ställa långtgående krav med stöd av LSO utifrån en enskild individs funktionsnedsättning.

För personer med vissa funktionsnedsättningar kan verksamhetens organisatoriska brandskydd vara av stor betydelse för möjligheten att sätta sig i säkerhet vid en brand. Erfarenheter från funktionshindersorganisationer visar att det finns personer som upplever att exempelvis personal på konferensanläggningar, hotell och andra publika verksamheter inte alltid har tillräcklig kunskap om hur personer med olika funktionsnedsättningar kan uppmärksammas och stöttas vid en utrymning. Där har räddningstjänsten en viktig roll i att informera verksamheten om dess ansvar.

Organisatoriska förutsättningar, såsom rutiner, utbildning, övning och personalens kunskap om verksamhetens förutsättningar, är viktiga delar av brandskyddet och bör uppmärksammas vid tillsyn när de har betydelse för säkerheten. Rådgivning och information kan samtidigt bidra till ökad kunskap och medvetenhet hos verksamheter om hur brandskyddet kan anpassas för att

bättre möta behoven hos personer med funktionsnedsättning. Räddningstjänsten kan, inom ramen för såväl tillsyn som rådgivning, bidra till att uppmärksamma betydelsen av organisatoriskt brandskydd och hur verksamheter kan arbeta för att personer med olika förutsättningar ska kunna sättas i säkerhet vid brand och andra olyckor.

För att bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd behöver räddningstjänsten därför använda de verktyg som är mest ändamålsenliga utifrån den aktuella situationen, riskbilden och de behov som identifierats.

8.2.2 Andra kommunala processers betydelse för brandskyddet

Möjligheten att bidra till ett tillfredsställande och likvärdigt skydd påverkas inte enbart av räddningstjänstens arbete. Även beslut och processer inom socialtjänst och hälso- och sjukvård kan ha stor betydelse för brandskyddet. Förstärkningar i brandskyddet kan ibland även ske med stöd av annan lagstiftning. För vissa personer kan brandskyddsåtgärder eller stödinsatser vara möjliga att genomföra inom ramen för socialtjänstlagens biståndsbestämmelser. Räddningstjänsten kan därför behöva samverka med socialtjänsten för att uppmärksamma behov av sådana åtgärder samt ge råd utifrån sina kunskaper om brandskydd.

Myndigheten för civilt försvar anser även att det är viktigt att kommunala processer som biståndsbedömning enligt LSS och SoL, tar hänsyn till den enskildes förmåga, inte minst vid den insatstyp som syftar till att erbjuda boende till den enskilde. Vid planering och fördelning av boendeplatser kan hänsyn till den enskildes behov och förmåga ha betydelse för möjligheterna att uppnå ett skäligt brandskydd samt bidra till det övergripande målet om ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. Östersunds kommun är ett exempel där brandskyddsrelaterade aspekter beaktas vid fördelning av vissa LSS-bostäder. Sådana arbetssätt kan bidra till att individer erbjuds boende som ger förutsättningar för ett skäligt brandskydd och som identifierar behov av eventuella förstärkta brandskyddsåtgärder i ett tidigt skede.

9. Skadebegränsande insatser

Förutsättningarna under en insats skapas ofta långt innan larmet kommer. Om olika behov inte har beaktats i planering och övning blir de också svårare att hantera när situationen väl uppstår. Därför behöver området funktionsnedsättning systematiskt inkluderas samt beaktas i det förberedande arbetet. Universell utformning är relevant även i det operativa arbetet. En organisation som planerar för människors olika behov är ofta bättre förberedd på oväntade situationer under en insats. Personalen behöver förstå hur olika funktionsnedsättningar kan påverka möjligheten att uppfatta fara, ta emot information och sätta sig i säkerhet. Rörelsenedsättningar kan exempelvis göra utrymning mer tidskrävande. Syn- och hörselnedsättningar kan påverka hur larm och instruktioner uppfattas. Kognitiv funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa kan påverka förståelse, beslutsfattande och beteende i en stressad situation.

Vidare krävs kunskap om hur kommunikationen behöver anpassas, se vidare i kapitel **7.6 Särskilt om kommunicering för stöd vid skadebegränsande insats**. Även kunskap om behovet av hjälpmedel och deras betydelse, såsom rullstolar, hörapparater, stöddjur eller medicinsk utrustning är viktig för att om möjligt kunna tillgodose särskilda behov. Vid kunskap om behov ökar räddningstjänstens möjlighet att även rädda den typen av hjälpmedel vilket kan underlätta för den enskilde i ett senare skede.

Ett sådant förhållningssätt kan bidra till både ökad trygghet och effektivitet i insatsen. Ett bra sätt att sprida denna kunskap inom organisationen är att arbeta enligt principen “train the trainers”, där särskilt utbildade instruktörer ansvarar för att utbilda och träna övrig personal[57]. På så sätt kan kunskapen implementeras brett, upprätthållas över tid och omsättas i praktisk handling i den operativa verksamheten.

Kunskap om olika behov och förutsättningar behöver också omfatta hur ansvar, rutiner och organisatoriska lösningar är utformade. Ett område där detta blir särskilt tydligt är utrymningsplatser, där frågan om fortsatt assistans behöver vara hanterad innan en nödsituation uppstår.

Not 57. (MSB, 2020, november).

Vem ska assistera från en utrymningsplats*?

Vanligtvis kan människor sätta sig i säkerhet via byggnadens utrymningsvägar utan att vara beroende av en skadebegränsande insats. Ett undantag finns i vissa byggnader där räddningstjänstens höjdfordon eller bärbara stegar utgör alternativ utrymningsväg. I vissa byggnader där utrymningsvägarna inte kan göras frångängliga i hela sin längd ställer byggreglerna krav på utrymningsplatser. Även arbetsmiljöreglerna ställer krav på tillfälliga utrymningsplatser i vissa fall. En utrymningsplats är en plats där personer som inte kan nå säker plats på egen hand kan avvakta fortsatt assistans.

Byggreglerna reglerar byggnadstekniska förutsättningarna för en utrymningsplats men anger inte vilken aktör som ska svara för den fortsatta assistansen. Hur fortsatt förflyttning till säker plats ska ordnas behöver bedömas utifrån byggnadens användning, verksamhetens organisation och den aktuella riskbilden.

Verksamheten har ansvar för att det finns rutiner och organisatoriska förutsättningar kopplade till utrymningsplatserna. Det bör även finnas möjlighet att snabbt förmedla information om utrymningsplatsernas läge, om någon befinner sig där och om det finns omständigheter som kan påverka insatsen. Verksamheter som exempelvis syftar till att erbjuda boende till personer med behov av hjälp vid utrymning, som vård- och omsorgsverksamheter, behöver vanligen ha rutiner i verksamheten som möjliggör de boendes säkerhet i väntan på räddningstjänsten.

Utrymningssäkerheten bör i första hand bygga på byggnadens och verksamhetens egna förutsättningar att hantera situationen. Förekomsten av utrymningsplatser förbättrar i de flesta fall förutsättningarna både för den enskilde och för räddningstjänsten. Om en person befinner sig i fara kan räddningstjänsten inom ramen för en skadebegränsande insats behöva undsätta personer från en utrymningsplats, men det går samtidigt inte att garantera att räddningstjänsten kan utrymma de som befinner sig vid exempelvis en tillfällig utrymningsplats.

** Läs mer om krav på utrymningsplatser i byggreglerna och arbetsmiljöreglerna. Bedömningen av när sådana behövs görs vid uppförande eller ändring av byggnaden.*

9.1 Bemötande

Kunskapen om olika behov och förutsättningar innefattar även ett professionellt och respektfullt bemötande, där individens behov sätts i fokus och där räddningspersonal i möjligaste mån stödjer personens självständighet samtidigt som nödvändig hjälp ges.

Det är ofta inte synligt att en person har en funktionsnedsättning. Under en insats behöver räddningspersonal inte heller veta exakt vilken funktionsnedsättning en person har, men kunskap om hur olika funktionsnedsättningar kan påverka människor i en olyckssituation kan bidra till ett bättre bemötande och ett mer

anpassat stöd. Räddningstjänstpersonal behöver därför ha kunskap om olika typer av funktionsnedsättningar, hur de kan ge sig uttryck och hur olika behov kan mötas. Läs mer om olika behov och bemötande i kapitel **6 Att identifiera och möta olika behov** och **7 Tillgänglig information och kommunikation**.

För den som vill fördjupa sig finns även internationellt stöd i vägledningen **How to Act in Emergencies: Guidelines for Disability-Inclusive Emergency Preparedness**[58]. Det är en vägledning framtagen av Världsbanken inom ett EU-finansierat projekt om inkluderande krisberedskap och skadebegränsande insatser för personer med funktionsnedsättning.

Personer reagerar olika på traumatiska händelser, oavsett funktionsförmåga. Att reagera med tystnad, eller helt sakna reaktion, betyder inte nödvändigtvis att personen är opåverkad av händelsen.

Under det akuta skedet kan behovet av psykosocial första hjälpen vara särskilt stort hos personer med funktionsnedsättning i samband med olyckor. Detta gäller oavsett storleken på en olycka. Psykosocial första hjälpen handlar om akut stöd som ges vid en olycka för att snabbt möta grundläggande behov, skapa mental stabilitet och vid behov hänvisa till vidare vård. Behovet av sådant stöd behöver uppmärksammas och beaktas, oavsett hur ansvarsfördelningen ser ut i den enskilda situationen.

Not 58. Disability Inclusive Emergency Preparedness and Response https://www.edf-feph.org/projects/disability-inclusive-emergency-preparedness-and-response/ hämtad 2026-09-10.

10. Det breddade uppdraget

Enligt 3 kap. 1 § LSO ska kommunen verka för att åstadkomma skydd mot andra olyckor än bränder, utan att andras ansvar inskränks. Det finns enligt samma paragraf även en skyldighet för kommunerna att ta tillvara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för förebyggande verksamhet. Det handlar om det breddade uppdraget och att inte endast agera vid till exempel skadebegränsande insatser och förebygga bränder. Ett exempel på breddat uppdrag är tjänsten Fixar-Malte.

Fixar-Malte

I Höganäs fick Malte Larsson 2004 en tjänst hos kommunen för att arbeta med uppdraget att vidta sådana åtgärder som kan innebära en risk för fallolycka, hos äldre personer i kommunen. Fixar-Malte blev ett begrepp. Sedan dess har Malte hunnit gå i pension men konceptet har utvecklats och många kommuner idag erbjuder hjälp via fixartjänster. Syftet är att ge äldre, som i många fall har både sämre balans och skörare skelett, stöd vid enklare sysslor som kräver att arbete utförs från pall eller stege, till exempel vid gardinbyte och testning av brandvarnare. Det räcker i många fall med enstaka förhindrade olyckor för att tjänsten ska finansiera sig själv.

11. Referenser

Bagwell, H. B., Liggin, R., Thompson, T., Lyle, K., Anthony, A., Baltz, M., Kuo, D. Z. (2016). Disaster preparedness in families with children with special health care needs. Clinical Pediatrics, 55(11), 1036–1043.

Baker, M. D., Baker, L. R., & Flagg, L. A. (2012). Preparing families of children with special health care needs for disasters: An education intervention. Social Work in Health Care, 51(5), 417–429.

Finlayson J, Morrison J, Jackson A, Mantry D, Cooper SA. (2010) Injuries, falls and accidents among adults with intellectual disabilities. Prospective cohort study. J Intellect Disabil Res. 54(11):966-80. doi: 10.1111/j.1365-2788.2010.01319.x. Epub 2010 Oct 1. PMID: 21040056.

Kailes, J. I., & Enders, A. (2007). Moving beyond "special needs". Journal of disability policy studies, 17(4), 230–237.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB 1659, (2020, dec). Brandsäker bostad för alla. Hämtad 2025-06-03 från mcf.se: https://www.mcf.se/sv/publikationer/brandsaker-bostad-for-alla--starkt-brandskydd-for-sarskilt-riskutsatta-individer/.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB2590, (2025, maj). Från passiv mottagare till aktiv resurs i krishanteringssystemet. Att inkludera kunskap och erfarenheter från personer med funktionsnedsättningar i förebyggande och hantering av kriser. Hämtad 2026-06-01 från: https://www.mcf.se/sv/publikationer/fran-passiv-mottagare-till-aktiv-resurs-i-krishanteringssystemet--att-inkludera-kunskap-och-erfarenheter-fran-personer-med-funktionsnedsattningar-i-forebyggande-och-hantering-av-kriser/.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB2631, (2025, nov). Iakttagelser från Kiev. Kunskapsinhämtning för det civila försvaret. Hämtad 2026-09-21 från mcf.se: https://www.mcf.se/sv/publikationer/iakttagelser-fran-kiev--kunskapsinhamtning-for-det-civila-forsvaret/.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB1994, (2020, aug). Kommunal tillsyn enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Hämtad 2026-09-21 från mcf.se: https://www.mcf.se/sv/publikationer/kommunal-tillsyn-enligt-lagen-2003778-om-skydd-mot-olyckor/.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB1636, (2020, nov) Likvärdigt skydd mot olyckor för personer med funktionsnedsättning. En kunskapsöversikt. Hämtad 2025-06-27 från mcf.se: https://www.mcf.se/sv/publikationer/likvardigt-skydd-mot-olyckor-for-personer-med-funktionsnedsattning---en-kunskapsoversikt/.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB1316, (2018). Människors förhållningssätt till risker, olyckor och kriser. Hämtad 2025-06-03 från mcf.se: https://www.mcf.se/sv/publikationer/manniskors-forhallningssatt-till-risker-olyckor-och-kriser/.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), publ.nr. MSB664, (2014, maj) Statistik och analys. Funktionsnedsättningar som riskfaktor för olycksfall och andra skador. Hämtad 2025-06-03 från mcf.se: https://rib.msb.se/filer/pdf/27359.pdf.

Socialstyrelsens kunskapsstöd om funktionsnedsättning. Hämtad 2025-06-03 från: https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/funktionshinder/.

Smith, D. L., & Notaro, S. J. (2009). Personal emergency preparedness for people with disabilities from the 2006-2007 behavioral risk factor surveillance system. Disability and Health Journal, 2(2), 86–94.

Stough, L. M., & Kelman, I. (2018). People with disabilities and disasters. In H. Rodriguez, J. Trainor, & W. Donner, Handbook of Disaster Research (pp. 225–242). Cham, Schweiz: Springe.r

Wolf-Fordham, S., Curtin, C., Maslin, M., Bandini, L., & Hamad, C. D. (2015). Emergency preparedness of families of children with developmental disabilities: What public health and safety emergency planners need to know. Journal of Emergency Management, 13(1), 7–18.

Funktionsnedsättningar som perspektiv i räddningstjänstens arbete

En förutsättning för ett effektivt förebyggande och skadebegränsande arbete.

Myndigheten för civilt försvar